

полку поточних військових чи адміністративних справ не дозволялося. Після звільнення від виконання службових обов'язків вони переходили в категорію абшитованих (звільнених) бунчукових товаришів [2, с. 311].

За економічним становищем бунчукові товариші посідали провідне місце серед козацької старшини. Нерідко їхні маєтності були значно більшими порівняно з маєтностями генеральної старшини. Посиленню економічної могутності бунчукового товариства сприяла практика взяття окремих бунчукових товаришів під гетьманську протекцію і оборону, що давало їм низку пільг і привілеїв.

Про суттєві відмінності в соціальному становищі бунчукового товариства свідчить те, що царський уряд Росії виділяв серед них «первостатейних» і «другостатейних». Серед бунчукового товариства переважав принцип родової спадковості. Значна кількість їх походила з родів Лизогубів, Борозден, Бутовичів, Гамаліїв, Горленків, Губицив, Домонтовичів, Забіл, Карпек, Кочубеїв, Кулябок, Марковичів, Миклашевських, Милорадовичів, Новицьких, Рубців, Савичів, Скоропадських, Солонин та ін. [3, 405].

Після скасування царським урядом українських козацьких полків (1783) та припинення надання козацьких чинів (1784) старшинські посади були перейменовані на російські табельні чини. Бунчукові товариші, які залишалися на військової службі, стали прем'єр-майорами, а ті, хто перейшов на цивільну службу, – колезькими радниками. Більшість з них були великими землевласниками, які наприкінці XVIII ст. перетворилися на поміщиків [1, с. 65].

Література

1. Горобець В.М. Старшина Гетьманщини: неслужбовий вимір службової кар'єри провідної соціальної верстви // Укр. іст. журн. 2012. № 4. С. 52-66.
2. Окіншевич Л. Значне військове товариство в Україні-Гетьманщині XVII–XVIII ст. – К., Наукова думка, 2009. 408 с.
3. Панащенко В.В. Бунчукові товариші // Енциклопедія історії України: у 10 т. К.: Наукова думка, 2003. Т. 1. 406 с.

Сергій Віталійович Лук'яшко – курсант III курсу Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Геннадій Геннадійович Дедурін – доцент кафедри теорії та історії держави і права Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат історичних наук, доцент

РЕФЕРЕНДУМ ЯК ВИЯВ БЕЗПОСЕРЕДНЬОЇ ДЕМОКРАТІЇ

Термін «референдум» (з лат. referendum – те, що має бути повідомлене) у науковій літературі розглядається як спосіб прийняття

законів, ухвалення рішень з найважливіших питань суспільного життя шляхом прямого волевиявлення громадян під час всенародного голосування [1, с. 210]. Сьогодні поняття «референдум» міцно увійшло у повсякденне життя, що насамперед пояснюється розширенням демократичних прав і свобод громадян. З огляду на це, надзвичайно актуальним є здійснення аналізу чинного вітчизняного законодавства щодо проведення референдумів та практики їх проведення.

Перш за все зазначимо, що проведення референдумів в Україні регламентується Конституцією України. Зокрема у статтях 72-74 Основного Закону йдеться, що всеукраїнський референдум призначається Верховною Радою України або Президентом України відповідно до їхніх повноважень, встановлених Конституцією. Всеукраїнський референдум проголошується за народною ініціативою на вимогу не менш як трьох мільйонів громадян України, які мають право голосу, за умови, що підписи щодо призначення референдуму зібрано не менш як у двох третинах областей і не менш як по сто тисяч підписів у кожній області. Виключно всеукраїнським референдумом вирішуються питання про зміну території України [2].

Крім Конституції, правове регулювання інституту референдуму в Україні здійснюється Законом України «Про всеукраїнський та місцеві референдуми». Його першу редакцію було ухвалено ще напередодні здобуття незалежності – 3 липня 1991 р. У листопаді 2012 р. було прийнято його оновлену версію – Закон України «Про всеукраїнський референдум». Втім, оскільки закон 1991 р. у зв'язку з цим втратив чинність, то неврегульованим залишився інститут місцевих референдумів. Фактично, це унеможливило проведення місцевих референдумів, що, на нашу думку, є досить грубим порушенням світових демократичних стандартів. Дана ситуація потребує обов'язкового врегулювання та прийняття нового законодавства.

За доби незалежності в Україні двічі проводилися всеукраїнські референдуми – 1 грудня 1991 р. і 16 квітня 2000 р. За результатами першого був підтверджений Акт проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 р., на другому референдумі громадяни України проголосували за зміни до Конституції України, вимагаючи розпуску тодішнього скликання Верховної Ради, запровадження двопалатного парламенту, права затверджувати Конституцію. Варто зазначити, що організатори цього референдуму припустилися істотних помилок. Головна з них полягала у тому, що на референдум були винесені питання загального характеру, які потребували конкретизації та відповідного юридичного оформлення. При цьому не було запропоновано конкретного шляху внесення змін до Конституції України. Наприклад, у питанні про створення двопалатного парламенту були відсутні чітко визначені функції і повноваження палат, порядок їх формування. Воля народу, яка мала набути юридичного оформлення у рішеннях парламенту, залишалася нереалізованою. Згідно з Конституцією України результати того референдуму не могли мати

дорадчого характеру, оскільки перелік підстав для призначення всеукраїнського референдуму Верховною Радою та Президентом України був вичерпаним і не передбачав призначення названими суб'єктами консультативних референдумів [2].

Достатньо жваво у сучасній юридичній літературі ведуться дискусії з приводу співвідношення таких понять, як «референдум» і «вибори». На наш погляд, дослідниця Ю. Палєєва цілком слушно наголошувала на тому, що вибори також є інститутом безпосередньої демократії, але, попри це, під час виборів об'єктом є людина (кандидат у депутати чи на виборну посаду). У випадку ж з референдумом, об'єктом волевиявлення є не людина (кандидат), а певне питання, з якого проводиться референдум – конституція, поправка до конституції, закон, законопроект, будь-яка проблема, що стосується міжнародного статусу відповідної держави, або внутрішньополітична проблема. На думку вченої, процедури виборів і референдуму відрізняються за способом визначення результатів голосування. При виборах вони можуть визначатися як за мажоритарною, так і за пропорційною системою, а при референдумі – тільки за мажоритарною. Суб'єктами ініціативи проведення референдуму є глава держави, парламент, уряд, органи місцевої влади (місцеві референдуми). Ініціативу проведення референдуму можуть виявляти також і виборці. Необхідна їх кількість і процедура ініціативи встановлюються на законодавчому рівні [3, с. 44].

Таким чином, попри певні недоліки в організації та правовому регулюванні референдум залишається однією з основних форм безпосереднього народовладдя в Україні. Сучасний стан правового регулювання інституту референдуму далекий від бажаного. Найгострішою при цьому проблемою залишається неврегульованість порядку проведення місцевих референдумів. У цьому контексті цілком логічним виглядає внесення змін і доповнень до чинного закону «Про всеукраїнський референдум» або викладення його у новій редакції з тим, щоб він передбачав також правове регулювання місцевих референдумів. Цим самим було б забезпечено уніфікацію національного законодавства щодо проведення референдумів.

Література

1. Рябов С. Політологія: словник понять і термінів. К. : Видавничий дім «КМ Академія», 2001. 256 с.
2. Маркітантов В., Нечитайло В. Референдум як форма прямої демократії: зарубіжний і вітчизняний досвід. *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку*. 2015. Вип. 27. С. 69-74. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unir_2015_27_13
3. Палєєва Ю. Референдум – загальновизнаний демократичний інститут: історія і сучасність. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля*. 2013. № 1 (4). С. 43-50.